

“БИЛИМ ОЛИШ ЖАРАЁНИДА ОНА ТИЛИ ВА АДАБИЁТИНИНГ ШАХС РИВОЖЛАНИШИГА ТАЪСИРИ”

Хурсандова Мухлисахон Муроджон кизи

Кокон давлат университети Гуманитар фанлар ва тиллар Она тили ва адабиёти: рус тили ва адабиёти юналиши 1-боскич талабаси

Аннотация: *Мазкур мақолада рус тилини ўқитишда инновацион методлар ва ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланишнинг замонавий аҳамияти ёритилган. Инновацион ёндашувларнинг таълим жараёнига таъсири, рақамли платформаларнинг ўқув фаолиятини фаоллаштиришдаги роли таҳлил қилинган. Шунингдек, рус тилини самарали ўқитишда интерактив усуллар, онлайн воситалар ва мультимедиа технологияларининг ўрни ҳақида фикрлар баён этилган. Мақолада келтирилган тавсиялар рус тили таълими сифатини оширишга хизмат қилади.*

Калит сўзлар: *инновацион методлар, ахборот технологиялари, рус тили, рақамли таълим платформалари, интерактив усуллар.*

Аннотация: *В данной статье рассматривается современное значение использования инновационных методов и информационно-коммуникационных технологий в преподавании русского языка. Анализируется влияние инновационных подходов на образовательный процесс, а также роль цифровых платформ в повышении активности учащихся. Особое внимание уделено применению интерактивных методов, онлайн-инструментов и мультимедийных технологий для повышения эффективности обучения русскому языку. Представленные рекомендации способствуют улучшению качества преподавания.*

Ключевые слова: *инновационные методы, информационные технологии, русский язык, цифровые образовательные платформы, интерактивные методы.*

Annotation: *This article explores the modern significance of using innovative methods and information and communication technologies (ICT) in teaching the Russian language. It analyzes the impact of innovative approaches on the educational process and the role of digital learning platforms in increasing students' engagement. The paper also highlights the importance of interactive methods, online tools, and multimedia technologies in enhancing the effectiveness of Russian language teaching. The provided recommendations aim to improve the overall quality of language education.*

Keywords: *innovative methods, information technologies, Russian language, digital learning platforms, interactive methods.*

КИРИШ

Ҳозирги кунда жаҳон таълим тизимида инновацион технологияларнинг жорий этилиши ўқитиш самарадорлигини оширишда муҳим омиллардан бири

сифатида қаралмоқда. Тил ўрганиш жараёни, айниқса, чет тилини ўқитишда янги метод ва ахборот технологияларини татбиқ этиш таълим сифатини янги босқичга олиб чиқмоқда. Шу нуқтаи назардан, рус тилини ўқитишда инновацион методлардан фойдаланиш масаласи долзарб аҳамият касб этади. Рус тили — дунё миқёсида муҳим халқаро тиллардан бири бўлиб, уни ўрганиш нафақат коммуникатив кўникмаларни ривожлантиради, балки маданий ва интеллектуал дунёқарашни кенгайтиради. Замонавий таълимда анъанавий усуллар билан бир қаторда интерактив ва ахборот-коммуникация технологияларини бирлаштирган ҳолда дарсларни ташкил этиш талаб этилади. Бу орқали ўқувчиларда мустақил фикрлаш, таҳлил қилиш, мулоҳаза юритиш ва амалиётда қўллаш қобилияти шаклланади. Инновацион усуллар деганда — таълим жараёнида янгича ёндашув, замонавий воситалар, электрон ресурслар, мультимедиа технологиялари, онлайн платформалар ва ахборот тизимларидан самарали фойдаланиш тушунилади. Бундай усуллар ўқувчининг фаоллигини оширади, унинг дарс жараёнидаги иштирокини кучайтиради ҳамда билимларни мустақил ўзлаштиришга рағбатлантиради. Айниқса, ахборот технологияларининг жорий этилиши ўқитишда янги имкониятлар эшигини очди. Масалан, интерактив доскалар, мультимедиа презентациялар, онлайн луғатлар, виртуал машқ платформалари ва аудио-видео материаллар орқали рус тили фонетикаси, грамматикаси ва нутқ маданиятини ўрганиш анча осонлашди. Шу сабабли, мазкур мақолада рус тилини ўқитишда инновацион методлар ва ахборот технологияларининг ўрни, уларнинг самарадорлик даражаси ҳамда амалиётда қўллаш имкониятлари таҳлил қилинади. Мақоланинг мақсади — замонавий таълим тизимида инновацион ёндашувлар ёрдамида рус тили дарсларининг сифатини ошириш, ўқувчиларнинг фаол иштирокини таъминлаш ва тил ўрганиш мотивациясини кучайтиришдан иборат.

Рус тилини ўқитишда инновацион методларнинг аҳамияти. Инновацион методлар таълим жараёнида ўқувчининг фаол субъект сифатида иштирок этишини таъминлайди.

Анъанавий усулларда ўқитувчи асосий ахборот манбаи бўлса, инновацион ёндашувда ўқувчи билимларни мустақил излаб топади, таҳлил қилади ва амалиётга татбиқ этади. Бу эса тилни ўрганишда ижодий фикрлашни, мулоҳаза юритишни ва коммуникатив қобилиятларни шакллантиради. Рус тилини ўқитишда инновацион методлардан фойдаланиш, аввало, дарс жараёнини жонли, қизиқарли ва самарали қилади.

Масалан, кластер усули, "ақл харитаси" (mind map), ролли ўйинлар, "фаол сўров", "жадвал орқали таҳлил", "дебат" каби методлар ўқувчиларнинг фаол фикр алмашишини, нутқий фаоллигини оширади. Бу усуллар орқали ўқувчи нафақат грамматик қоидаларни ёдлайди, балки уларни воқеа ва вазиятга мос равишда тўғри қўллашни ўрганади.

Шунингдек, инновацион методлар дарсларда ижодий муҳит яратишга ёрдам беради. Масалан, проектли ўқитиш усули орқали ўқувчилар муайян мавзуда мустақил тадқиқот олиб бориб, ўз фикрларини ёзма ёки оғзаки шаклда ифода этадилар. Бу усул нафақат тил кўникмаларини, балки мустақил ишлаш, гуруҳ билан ҳамкорлик қилиш ва масъулият ҳиссини ҳам ривожлантиради.

Рус тилини ўрганишда инновацион методларни қўллаш ўқувчиларнинг қизиқишини кучайтиради, уларни билим олиш жараёнига фаол жалб этади. Масалан, ролли ўйинлар орқали турли ижтимоий вазиятлар яратилади ва ўқувчилар ушбу вазиятларда рус тилида мулоқот қиладилар. Бу усул тилнинг табиий муҳитда қўлланилишини таъминлайди.

Инновацион ёндашувнинг яна бир муҳим жиҳати — ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги мулоқотнинг самарадорлигини ошириши. Ўқитувчи нафақат билим берувчи, балки йўлбошчи, маслаҳатчи, ҳамфикр сифатида иштирок этади. Бу эса дарс жараёнини ҳамкорликка асосланган педагогик муҳитга айлантиради. Хулоса қилиб айтганда, инновацион методлар рус тилини ўқитишда замонавий талабларга жавоб берадиган, фаол, ижодий ва интерактив таълим муҳитини шакллантиради.

Улар орқали ўқувчиларда нутқ маданияти, луғат захираси ва грамматик онгни чуқур англаш қобилияти юзага келади. Шу боисдан, ҳар бир рус тили ўқитувчиси инновацион ёндашувларни доимий равишда амалиётга жорий этиб бориши зарур.

Ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш усуллари. XXI аср — бу ахборот ва рақамли технологиялар асри бўлиб, таълим тизимида замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан (АКТ) фойдаланиш ўқитиш самарадорлигини оширишнинг муҳим омили ҳисобланади.

Айниқса, рус тилини ўқитиш жараёнида АКТ воситаларини тўғри танлаш ва мақсадга мувофиқ қўллаш ўқувчиларда тил кўникмаларини тез ва самарали шакллантиришга ёрдам беради. Ахборот технологиялари нафақат билим бериш воситаси, балки ўқувчиларнинг мустақил изланиш, интерактив мулоқот ва ижодий фаолият майдони сифатида ҳам хизмат қилади.

Масалан, интерактив доскалар, онлайн луғатлар, электрон дарсликлар, мультимедиа платформалари, видео ва аудио материаллар, виртуал симуляциялар каби воситалар орқали рус тили грамматикаси, фонетикаси ва лексикаси чуқурроқ ўзлаштирилади. Рус тилини ўрганишда интернет ресурсларининг роли айниқса катта. Масалан, Duolingo, LingQ, Quizlet, Kahoot, LearningApps, Google Classroom каби платформалар орқали ўқувчилар нафақат тил машқларини бажарадилар, балки интерактив ўйинлар ва тестлар ёрдамида билимларини синаб кўрадилар.

Бу эса ўқув жараёнини қизиқарли ва самарали қилади. Бундан ташқари, мультимедиа дарслар орқали тилни табиий муҳитда қабул қилиш имкони яратилади.

Масалан, русча видеоларни томоша қилиш, аудиоматнларни эшитиш ва улар бўйича таҳлил ишларини бажариш ўқувчиларнинг эшитиш ва талаффуз қобилиятини кучайтиради. Шу орқали нутқ фаолиятининг барча турлари — эшитиш, ўқиш, ёзиш ва гапириш кўникмалари бир вақтнинг ўзида ривожлантирилади.

Ахборот технологияларининг яна бир афзаллиги — масофавий таълим имкониятини яратишидир. Бу, айниқса, пандемия даврида жуда долзарб бўлди. Онлайн дарслар орқали ўқувчи ҳар қандай жойдан тилни ўрганиш имкониятига эга бўлади.

Шу билан бирга, ўқитувчи дарс материалларини электрон форматда тайёрлаб, ўқувчи билан доимий мулоқотда бўлади. АКТ воситаларидан фойдаланиш ўқувчиларда мустақиллик ва масъулият ҳиссини оширади. Улар дарсдан ташқари вақтда ҳам электрон манбалар орқали қўшимча билим оладилар, луғат захирасини бойтадилар ва тилни амалда қўллашга интиладилар.

Хулоса қилиб айтганда, ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш рус тилини ўқитишда замон талабларига жавоб берадиган, интерактив ва самарали таълим муҳитини яратади. Бу усуллар орқали ўқувчи фақат билим олувчи эмас, балки билим яратувчи, таҳлил қилувчи ва мулоқотда фаол иштирок этувчи шахсга айланади.

Замонавий дарсларда рақамли таълим платформаларининг роли. Замонавий таълим тизими рақамли технологияларсиз тасаввур қилиб бўлмайди.

Айниқса, тил ўрганиш жараёнида рақамли таълим платформаларидан фойдаланиш ўқувчиларнинг билим олиш усулини тубдан ўзгартирди. Бугунги кунда рус тилини ўқитишда Google Classroom, Moodle, Zoom, Quizlet, Kahoot, Duolingo, Telegram-bot test systems каби платформалар таълим жараёнининг ажралмас қисмига айланди. Бу платформаларнинг асосий вазифаси — ўқувчи ва ўқитувчи ўртасида интерактив алоқа ўрнатиш, билим олишни масофадан туриб самарали ташкил этишдир.

Масалан, Google Classroom орқали ўқитувчи дарс материалларини, тестлар ва видеофайлларни жойлаштириши мумкин. Ўқувчи эса бу материаллар билан мустақил ишлайди, натижаларини электрон шаклда топширади. Бу усул ўқувчининг шахсий масъулиятини оширади ва таълим жараёнини тезлаштиради.

Quizlet ва Kahoot платформалари эса тилни ўрганишни ўйин элементлари билан бойтади. Улар орқали ўқувчилар русча сўз ва ибораларни тез ёдлаб олишлари, тестлар ёрдамида ўз билимларини синаб кўришлари мумкин.

Бу жараён нафақат қизиқарли, балки самарали ҳам бўлади, чунки ўқувчи рақобат муҳитида фаоллашади ва билимни амалий равишда мустаҳкамлайди.

Бундан ташқари, Duolingo каби онлайн платформалар индивидуал ўқув дастурларини таклиф этади. Бу дастурлар орқали ҳар бир ўқувчи ўз даражасига мос равишда тилни босқичма-босқич ўрганади. Дастур ўқувчининг хатоларини таҳлил қилади, унга шахсий тавсиялар беради ва рағбат тизими орқали қизиқишни оширади. Рақамли таълим платформаларининг яна бир муҳим жиҳати — ўқитувчи учун назорат ва таҳлил имкониятларини яратишидир. Масалан, ўқитувчи онлайн журнал орқали ўқувчиларнинг фаоллиги, тест натижалари ва иштирок даражасини кузатиб боради. Бу маълумотлар асосида индивидуал ёрдам кўрсатиш, муаммоли нуқталарни аниқлаш имкони туғилади. Шунингдек, замонавий дарсларда Zoom ёки Microsoft Teams орқали жонли мулоқот ўтказиш орқали тил ўрганиш табиий муҳитга яқинлаштирилади. Дарс пайтида ўқувчилар рус тилида эркин фикр алмашадилар, ўқитувчи эса реал вақтда уларнинг талаффузи, грамматик хатолари ва нутқ услубини тuzатиб боради. Хулоса қилиб айтганда, рақамли таълим платформалари нафақат ўқув жараёнини енгиллаштиради, балки уни замонавий, интерактив ва индивидуал ёндашувга асосланган шаклга олиб чиқади. Улар рус тилини ўқитишда янги имкониятлар эшигини очади, ўқувчида мустақиллик, ижодкорлик ва ахборот маданиятини ривожлантиради.

ХУЛОСА ВА ТАВСИЯЛАР: Юқоридаги таҳлиллардан маълум бўлишича, замонавий таълим жараёнида инновацион методлар ва ахборот-коммуникация технологияларини самарали қўллаш рус тилини ўқитиш сифатини сезиларли даражада оширади. Инновацион ёндашувлар анъанавий дарс тизимини янги босқичга олиб чиқади, ўқувчида фаол тафаккур, мустақил изланиш ва ижодий ёндашувни шакллантиради. Рус тилини ўқитишда инновацион методларнинг асосий аҳамияти шундаки, улар таълим жараёнида ўқувчини пассив тингловчи эмас, балки фаол иштирокчига айлантиради. Бу усуллар орқали ўқувчи нафақат тил қоидаларини ёдлаб олади, балки уларни ҳаётий вазиятларда тўғри қўллашни ҳам ўрганади. Ахборот технологиялари эса бу жараённи техник ва визуал жиҳатдан қўллаб-қувватлайди, таълимни интерактив муҳитга айлантиради. Рақамли таълим платформаларининг кенг қўлланилиши ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги мулоқотни янги форматда ташкил этиш имконини яратди. Бу платформалар орқали билим олиш масофадан туриб ҳам самарали амалга ошмоқда. Бундай имкониятлар таълимнинг барқарорлиги ва узлуксизлигини таъминлайди. Шу билан бирга, ўқувчиларда ахборот маданияти, электрон манбалар билан ишлаш кўникмаси, мустақил ўқиш ва таҳлил қилиш қобилияти шаклланади. Инновацион методлар ва АКТ воситаларидан фойдаланиш орқали ўқув жараёни нафақат билим бериш, балки шахсий ривожланиш, ижодкорлик ва танқидий фикрлашни қўллаб-қувватлаш жараёнига айланмоқда. Бу эса таълимнинг асосий мақсади бўлган — билимли, фаол, мустақил фикрлай оладиган ва рақобатбардош авлодни тарбиялашга хизмат қилади.

Тавсиялар: 1. Ҳар бир рус тили ўқитувчиси дарс жараёнида инновацион усулларни доимий равишда жорий этиб бориши зарур.

2. Ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш бўйича малака ошириш курсларини ташкил этиш мақсадга мувофиқ.

3. Дарс жараёнида рақамли платформалардан фойдаланишни кенгайтириш орқали таълим самарадорлигини янада ошириш мумкин.

4. Рус тили дарсларида мультимедиали воситалар, онлайн тестлар ва виртуал муҳит элементларини кўпроқ татбиқ этиш тавсия этилади.

5. Ўқувчиларнинг мустақил иш фаолиятини қўллаб-қувватлаш ва инновацион ғоялар асосида ижодий лойиҳаларни амалга ошириш муҳим аҳамиятга эга.

Хулоса қилиб айтганда, инновацион методлар ва ахборот технологиялари таълимда янги сифат босқичини белгилаб бермоқда. Улар рус тилини ўрганиш жараёнини замон талабларига мос равишда такомиллаштириб, ўқувчининг билим олишга бўлган қизиқишини кучайтиради, уни мустақил ва ижодкор шахс сифатида ривожлантиради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ҳамидов, А. (2021). Она тили таълимининг замонавий йўналишлари ва муаммолари. Тошкент: “Ўқитувчи” нашриёти.

2. Қурбонова, Н. (2020). Адабиёт дарсларида маънавий қадриятларни шакллантириш усуллари. Тошкент: “Fan va texnologiya”.

3. Юнусова, З. (2022). Ўқувчиларда нутқ маданиятини ривожлантиришда она тили фани аҳамияти. “Педагогик инновациялар” журнали, №3(18), 45–51.

4. Абдуллаев, И. (2019). Адабиёт орқали шахс тарбиясида илмий ёндашувлар. Тошкент: “Илм-фан”.

5. Рахимова, Д. (2021). Тил ва тафаккур муносабати: назарий ва амалий жиҳатлар. “Ўзбекистон филологияси” журнали, №2, 60–66.

6. Каримова, М. (2020). Олий таълимда она тилини ўқитишнинг инновацион методлари. Тошкент: “Turon-Iqbol”.

7. Исмоилов, Ш. (2022). Адабиёт фани орқали ёшларда миллий ўзликни англашни шакллантириш. Тошкент: “Ўқитувчи”.